

УДК: 339.5:061.1EU

Biblid 1451-3188, 25 (2026)

Год XXV, бр. 94-95, стр. 21-47

Изворни научни рад

Рад примљен 23. 04. 2026. године

Рад одобрен 09. 06. 2026. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2026.25.94_95.2

CC BY-SA 4.0

РЕПОЗИЦИОНИРАЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У НОВИМ ГЕОПОЛИТИЧКИМ УСЛОВИМА

Горан НИКОЛИЋ, Јелена ЗВЕЗДАНОВИЋ ЛОБАНОВА,
Петар С. ПУРЧИЋ*

Апстракт: Трговински конфликти Сједињених Америчких Држава (САД) са Кином убрзали су потребу у Европске уније (ЕУ) за већом самодовољношћу у кључним секторима. Нови Закон о индустријском убрзању, који је усвојила Европска комисија у марту 2026. године, одредиће да ли индустријска политика „Произведено у ЕУ“ (*Made in EU*) може, избегавајући протекционистичке замке пре свега према Кини, олакшати сарадњу са трговинским партнерима. Циљ је подршка производњи у ЕУ, али би партнерима у оквиру споразума о слободној трговини, као и потписницима Општег споразума о јавним набавкама СТО, било омогућено да учествују у јавним набавкама чланица ЕУ. Смањење ризичног ослањања на Вашингтон прати покушај отварања нових могућности приступа тржишту за ЕУ. Поред више од 40 трговинских споразума које Европска унија већ има закључене са својим партнерима, у току су преговори о закључивању нових. Међу најзначајнијима су споразуми са Јужним заједничким тржиштем (*MERCOSUR*) и Индијом, који су потписани у јануару ове године. Ови споразуми шаљу снажан геополитички сигнал да земље учеснице желе да тргују и сарађују под предвидљивим и на

* Институт за европске студије, Београд. E-mail: goranvnikolic@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9312-2194>; Институт друштвених наука, Београд. E-mail: jzvezdanovic@idn.org.rs. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3159-3331>; Институт за европске студије, E-mail: petar.pero.curcic@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1392-4427>

правилима заснованим условима. ЕУ и њени економски партнери имају прилику да воде свет путем новог мултилатерализма. Идеално би било да земље осмисле нова правила о субвенцијама и економској безбедности, док би истовремено продубиле сарадњу у области ретких земних елемената и критичних материјала у оквиру Светске трговинске организације (СТО), или на основу плурилатералних аранжмана, чиме би се повећала отпорност у глобалним ланцима снабдевања. Да би остала поуздан партнер, ЕУ мора остати отворена. Стога би нова индустријска политика која тежи јачању конкурентности европске индустрије, убрзавању зелене транзиције и подстицању страних инвестиција, требало да буде флексибилнија када су у питању бројни административни захтеви или пак жеља за пуним реципроцитетом у јавним набавкама.

Кључне речи: Трговинска политика, ЕУ, споразуми о слободној трговини, САД, Кина

1) УВОД

У свету који је све више поларизован, Европска унија трпи притиске због кинеско-америчког ривалства. У више од три и по деценије од пада Берлинског зида, Европска унија спроводи различите стратегије чији су резултати изостали у погледу остваривања значајнијих структурних, односно револуционарних промена. Излазак Велике Британије из ЕУ ослабио је обе стране, док су рат у Украјини, јачање Кине и успон МАГА покрета отежали позицију ЕУ и само функционисање Уније. Показана солидарност у економској политици и одбрани не може да прикрије бројне недостатке у политици ЕУ. Поставља се питање колико су Европљани опремљени да се суоче са предстојећим изазовима и да ли је, након 500 година доминације у светској историји, њихов пад неповратан?

Геополитички потреси с почетка ове деценије угрозили су ланце снабдевања, пореметили глобалну трговину и разоткрили озбиљне рањивости у енергетској безбедности ЕУ. Трансатлантски савез, који је био основа безбедности ЕУ последњих 80 година, је под притиском. С тим повезано, земље ЕУ су приступиле повећању издатака за одбрану, али су такође биле присиљене да повећају издатке на јавне службе и системе социјалне заштите који су темељ ЕУ. Недостаци из прошлости представљају тежак терет за будућност и прете да Европу суоче са болним прилагођавањем новој ери, у којој она можда неће имати ништа више од

секундарне улоге у новом светском поретку.¹ У том контексту поставља се питање да ли стратешка партнерства заснована на моделу „варијабилне геометрије“ представљају кључ будућег развоја Европе.² Будући да је економски раст ЕУ након пандемије изгубио замаха, те да стагнирајућа продуктивност смањује средњорочне изгледе за раст, сви ови изазови постају тежи. Последишно, чланице ЕУ су суочене са растућим притисцима на своје јавне финансије. С друге стране, извозно оријентисане европске компаније имају проблеме са растућим царинама на свом најважнијем страном тржишту – САД. Додатно, очекује се да ће се радно способно становништво ЕУ смањити за 54 милиона до краја овог века, што ће отежати генерисање раста и подизање животног стандарда.³ Ако је пак историја водич, ЕУ може да превазиђе дате проблеме.

Након Другог светског рата европске државе биле су суочене са монументалним задатком обнове својих економија, обнављања политичке стабилности и спречавања будућих сукоба. Ови изазови решавани су и кроз економску интеграцију и политичку сарадњу, што је омогућило слободно кретање робе, услуга, људи и капитала преко граница. Овај јединствени историјски експеримент, који се касније развио у јединствено европско тржиште, проистекао је из основног уверења да снажније економске везе између држава доносе мир, просперитет и стабилност. Европска платна унија из 1950. и Европска заједница за угаљ и челик из 1952. године, уз Маршалов план, показале су се кључним за постигнути брз опоравак Европе. Шест држава је 1957. године формирало Европску економску заједницу, стављајући континент на пут ка јединственом тржишту. Јединствено тржиште, као један од стубова Европске уније, представља једно од најзначајнијих достигнућа европских интеграција, будући да обухвата 27 држава чланица и више од 450 милиона становника. То је оно што је претворило ЕУ у глобалну економску силу, која чини око 15%

¹ Душко Димитријевић, „Ка праведнијем светском економском поретку – од идеје до реализације“, Јелена Перовић Вујачић (ур.), *Међународни правни односи и правда: зборник радова 36. сусрета Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић, Копаоник, 13–17. децембар 2023: међународна научна конференција*, Копаоничка школа природног права – Слободан Перовић, Београд, 2023, 391–415.

² „Can Europe survive? Lessons from a fractured continent“. Интернет: <https://www.omfif.org/2025/09/can-europe-survive-lessons-from-a-fractured-continent/>, 22. 9. 2025.

³ „Europe’s Integration Imperative“. Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2025/06/europes-integration-imperative-alfred-kammer>, 6. 2025.

светског БДП-а, где су испред само САД и Кина. Снажно растући просперитет у тих осам деценија није дошао на штету основних вредности ЕУ или квалитета живота њених грађана. Додатно, ЕУ је наставила да ставља снажан нагласак на међународну сарадњу, било да је реч о трговинској или климатској политици.

Ипак, како кретање ка заједничком облику економског и политичког суверенитета никада није лако – јединствено тржиште остаје непотпуно. Његов пуни економски потенцијал ограничен је сталним баријерама и националним приоритетима у неким секторима и индустријама. Стратешки важни сектори – енергетика, финансије и комуникације – били су искључени из пуне интеграције од самог почетка. Као што јасно показују недавни извештаји бивших италијанских премијера Марија Драгија (Mario Draghi)⁴ и Енрика Лете (*Enrico Letta*),⁵ аргументи за завршетак и продубљивање јединственог тржишта постали су још убедљивији како се спољни изазови повећавају. ЕУ треба бржи раст и већу економску отпорност, а потпуније интегрисана економија може да обезбеди обоје. ЕУ је постигла значајан напредак у поспешивању трговине између држава чланица, али остаје много препрека. Високе трговинске баријере унутар ЕУ еквивалентне су трошковима *ad valorem* од 44% за произведену робу и 110% за услуге, а те трошкове сносе потрошачи и компаније ЕУ у облику мање конкуренције, виших цена и ниже продуктивности (*Europe's Integration Imperative*).⁶ ЕУ је такође далеко од интеграције тржишта капитала, а прекогранични токови капитала отежани су сталном фрагментацијом дуж националних линија. Ограничена хармонизација на нивоу ЕУ у важним областима, као што је закон о хартијама од вредности, омета раст спречавајући капитал да тече тамо где је најпродуктивнији (нпр. укупна тржишна капитализација берзи ЕУ износила је око 12 билиона долара у 2024. или 60% БДП-а земаља учесница; поређења ради, две највеће берзе у САД имале су комбиновану тржишну капитализацију од 60 милијарди долара, или преко 200% БДП-а САД). То су неки од разлога зашто је ЕУ заостала у усвајању технологија за повећање продуктивности

⁴ "The Draghi report on EU competitiveness". Интернет: https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/draghi-report_en, 9. 9. 2024.

⁵ "Enrico Letta – Much more than a market (April 2024)". Интернет: <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>, 4. 2024.

⁶ "Europe's Integration Imperative". Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2025/06/europes-integration-imperative-alfred-kammer>, 6. 2025.

и зашто су њени нивои продуктивности ниски. Наиме, укупна факторска продуктивност ЕУ је око 20% испод нивоа САД, а чак и у највећим развијеним економијама ЕУ приход по глави становника је око 30% нижи од просека у САД.

2) ЕУ НА ПУТУ ДИГИТАЛНЕ СУВЕРЕНОСТИ И ПОЛИТИКА „ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ“ У ЕУ

Европљани су забринути да би Доналд Трамп, који користи зависност ЕУ у трговини и одбрани, могао да употреби технологију као оружје – претећи да ће пореметити или прекинути дигиталне услуге да би изнудио уступке. Имајући у виду размере зависности ЕУ од америчких технолошких корпорација, нису изненађујући кораци Брисела ка технолошком раздруживању – *decoupling* од САД. Наравно, за то ће бити потребно време, новац и кооперација често подељених чланица ЕУ – што значи да исход остаје неизвесан. Истина је да, за сада, ЕУ технолошки знатно заостаје за САД и Кином по питању АИ, али што се тиче повећања продуктивности повезаног са коришћењем АИ на радном месту, то није случај. Наиме, тај раст се чини сличним на тржиштима САД и ЕУ, иако се обрасци финансијских улагања разликују (у САД доминирају у финансирању развоја граничних система АИ, Европа изгледа прати усвајање постојећих алата у фирмама и секторима). Према подацима о улагањима у АИ, које је OECD објавио у фебруару 2026. године, три четвртине целокупног *venture capital* у АИ у 2025. (194 милијарде долара) додељено је фирмама у САД, док је ЕУ привукла непуних 16 милијарди долара, а Кина 14 милијарди долара.⁷

Три су различита правца технолошког одвајања Европе: 1) Стварање атрактивне европске алтернативе у сфери друштвених медија (где би се дебата могла слободно водити без ботова и манипулативних алгоритама); 2) Подршка домаћој производњи чипова и, 3) Стварање суверених услуга „у облаку“ које нуде рачунарске ресурсе (као што је инфраструктура за физичко складиштење података).

Амазон, Гугл и Мајкрософт тренутно задовољавају више од две трећине европских потреба за рачунарством „у облаку“. Већина напредних чипова на континенту долази од америчких компанија, попут Нвидије, док се

⁷ “EU not ‘lagging’ US in AI-productivity gains, Lagarde tells MEPs”. Интернет: <https://euobserver.com/204736/eu-not-lagging-us-in-ai-productivity-gains-lagarde-tells-meps/>, 26. 2. 2026.

платформе друштвених медија које већина Европљана користи, укључујући X, налазе у америчком власништву. Закон о дигиталним услугама (DSA) у ЕУ, покушај је регулисања „дивљег запада“ на друштвеним мрежама. Многе земље, укључујући Јужну Кореју и Индију, желеле би дигиталне прописе усклађене са ДСА како би регулисале друштвене медије. До сада је Брисел имао потешкоћа у спровођењу својих закона над великим америчким технолошким компанијама због противљења америчке владе (због чега је узгред буди речено, Трамп претио царинама ЕУ). Европски званичници свесни су да се *decoupling* неће догодити преко ноћи. Иако формално жели да остане „стратешки аутономна“, чини се да постоји тихи консензус у ЕУ да свака технолошка компанија која је активна у Унији мора да се придржава европских закона.⁸

ЕУ је снажно напредовала у „зеленој“ транзицији. „Cap-and-trade“ систем емисија (односно ограничења емисије штетних гасова, у којима владе одређују количину дозвољених емисија, а тржиште одређује цену), политика је ЕУ која је најделотворнија у борби против климатских промена.⁹ Утврђивањем цене угљен-диоксида – тренутно око 70 евра по метричкој тони – представља снажан подстицај европским компанијама да улажу у прелазак на производњу у складу са успостављеним еколошким стандардима. Систем ЕУ највећи је на свету. Емисија гасова стаклене баште компанија обухваћених овим системом смањила се отприлике за половину од његовог успостављања 2005. године, што је знатно већи пад него у оквиру сличних система у другим деловима света. Систем такође помаже у јачању стратешке независности ЕУ од главних произвођача фосилних горива и генерише око 40 милијарди евра годишњих прихода (нпр. део тог новца помогао је да Пољска постане други највећи произвођач литијум-јонских батерија на свету, после Кине). Приходи ЕУ ће расти како се систем буде ширио на зграде и транспорт – и како ЕУ буде постепено укидала бесплатне дозволе за индустријске гране, као што су хемикалије, челик и цемент. Иначе, средства ЕУ усмеравају се ка људима и регионима који се боре са трошковима зелене транзиције, као и у инвестиције усмерене на чисте технологије. Систем функционише постављањем јасних очекивања: компаније и владе знају да морају да делују, јер могу да виде путању

⁸ “Europe Is Decoupling From U.S. Tech”. Интернет: <https://foreignpolicy.com/2026/02/27/europe-technology-digital-sovereignty-eu-decoupling-us/>, 27. 2. 2026.

⁹ “Cap and Trade Works in Europe. Don’t Screw It Up”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-03-06/michael-bloomberg-europe-s-cap-and-trade-is-worth-keeping?srnd=homepage-europe>, 6. 3. 2026.

дозвољених емисија која се креће ка нули и раст цене угљеника (то компанијама пружа предвидљивост за потребе буџетирања и планирања). Међутим, индустријске компаније, погођене губитком јефтиног руског гаса, растућом кинеском конкуренцијом и хаотичном америчком царинском политиком, врше притисак на европске лидере да ослабе систем. Истина, оптерећујућа правила о потрошачкој енергији разумљиво су разљутила бираче и ишла су на руку противницима климатских акција. Значајан део прихода система завршава субвенционисањем пројеката фосилних горива. Међутим, системом треба боље управљати што се може и учинити. Чланице ЕУ би требало да троше приходе како је предвиђено. Оно што треба осигурати је да порез на угљеник на увоз заиста буде праведан за компаније из ЕУ, посебно када извозе на тржишта где конкуренти не плаћају еквивалентну цену угљеника.

3) НАПОРИ НА ОБЈЕДИЊАВАЊУ ТРЖИШТА КАПИТАЛА – ДА ЛИ ЈЕ ВРЕМЕ ЗА ФИСКАЛНУ УНИЈУ?

Са два рата у суседству (у Украјини и Ирану) и са инфлацијом у Еврозони испод циља ЕЦБ од 2%, поновна емисије еврообвезница (након 800 милијарди евра током Covid-19), чини се разумнијом опцијом. Приноси на обвезнице готово свих држава чланица ЕУ приближавају се немачким, која је историјски имала јефтинији дуг, што идеју о већем међусобном дугу широм блока чини политички прихватљивијом. Обвезницама ЕУ тргује се уз принос који је близак приносу на немачке десетогодишње државне обвезнице, односно виши за око 0,3 процентна поена. Одбрана је непосредна потреба, а следе инвестиције у еколошку транзицију. Наравно, потребна је финализација економске и монетарне уније, а са тим и праве банкарске уније. Како то види угледни новинар Маркус Ешворт (*Marcus Ashworth*), ако ЕУ жели да опстане и напредује онда мора да исправи најочигледнији пропуст из своје оригиналне конструкције – стварање једног великог хомогеног фонда обвезница решило би главну ману евра у дизајну и приближило га крајњем сну о фискалној унији.¹⁰ Иако је то је за неке превише, ефикаснији и централизованији програм финансирања омогућио би Бриселу да се у међувремену боље геополитички позиционира. ЕК би требало да испуни своја обећања да ће изградити

¹⁰ "It's the Perfect Moment for the EU to Issue a Joint Bond". Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-03-06/germany-debt-is-signaling-a-perfect-moment-to-issue-a-joint-eu-bond?srnd=homepage-europe>, 6. 3. 2026.

одговарајућа тржишта фјучерса и откупа дуга, чиме би се олакшало трговање хартијама од вредности ЕУ. На тај начин повећана ликвидност приближила би обвезнице ЕУ статусу сигурне имовине, какву имају америчке (трезорске) обвезнице. Немачки Уставни суд је велика препрека јер жестоко брани суверенитет Берлина над његовим дужничким обавезама. Па ипак, председник Бундесбанке Јоаким Нагел (*Joachim Nagel*) и шеф Дојче банке Кристијан Зевинг (*Christian Sewing*) сада су далеко отворенији према заједничком дугу ЕУ. Мапа пута за ово може се наћи у извештају Драгија о конкурентности ЕУ – где стоји да је заједнички дуг неопходан да би се спречила економска, војна и технолошка доминација Кине и САД. С тим у вези, шест највећих економија ЕУ је 12. марта 2026. године подржало предлог да се велике берзе и други критични финансијски субјекти надгледају на нивоу ЕУ, а не на националном нивоу, покушавајући тиме да поново оживе дуготрајне предлоге за уједињење тржишта капитала ЕУ. Предлог Берлина и Париза (уз Рим, Мадрид, Хаг и Варшаву), део је покушаја да се повећа конкурентност ЕУ у време када се континент бори са ниским растом, жестоком конкуренцијом кинеског извоза, америчким царинама и претњом друге енергетске кризе.

Дубља и интегрисанија тржишта капитала ојачала би потенцијал раста ЕУ, побољшала њен економски суверенитет и пружила јачу основу за финансирање заједничких приоритета. Шест министара такође наводи друге мере поред надзора, укључујући план за поједностављење захтева за јавно котирање на берзи. Ипак, група од шест земаља и даље нема сагласност о бројним питањима, попут издавања заједничког дуга и успостављања јединственог система заштите банкарских депозита. Међутим, сматрају да би усаглашавање ставова у оквиру ове шесторке олакшало обезбеђивање критичне масе држава неопходне за усвајање законодавства ЕУ којим би се унапредило уједињење тржишта капитала.¹¹ Предлог Брисела да се надзор над великим прекограничним берзама, централним контрагентима и депозитарима хартија од вредности и крипто берзама премести у Европску агенцију за хартије од вредности са седиштем у Паризу је у сржи такозване „уније штедње и инвестиција“, политике осмишљене да мобилише трилионе евра штедње у продуктивне инвестиције. Међутим, земље у којима финансијски сектор има превелику

¹¹ Процене су да финализирање Уније штедње и инвестиција [ребрендирање уније капитала] може „ослободити“ до 470 милијарди евра инвестиција. Иначе, трговина унутар ЕУ је опала – трговина робом је смањена са 23,5% БДП-а ЕУ у 2023. на 22% у 2024, што сигнализира фрагментацију унутар јединственог тржишта.

улогу у економији, попут Луксембурга и Ирске, страхују да би одустајање од националног надзора могло угрозити њихове домаће интересе. Иначе, квалификована већина земаља – најмање 15 земаља које представљају 65% становништва блока – мора да подржи предлог.¹²

Када је реч о тржишту капитала, индикатан је снажан раст европске берзе од почетка 2026.¹³ Репрезентативни индекс европских берзи, *Stoxx Europe 600 Index* (кога чине 600 великих, средњих и компанија мале капитализације из 17 европских земаља, укључујући Велику Британију, које покривају око 90% тржишне капитализације европског тржишта акција), чији је просечни годишњи повраћај на уложена средства у последњих пет година износио импозантних 9,2%,¹⁴ порастао је 3,6% у фебруару, што значи да је осми месец узастопно у плусу (у односу на рекорд постигнут 2013. године). Гледајући принос на годишњем нивоу (крај фебруара 2026. наспрам истог датума 2025), он износи 13,8%, док је од почетка претходне године раст индекса износио чак 25% (захваљући брзом расту у прва два месеца 2025). Све указује на то да је Европа све популарнија међу инвеститорима који траже алтернативу америчким акцијама. Европске акције бележе континуирани раст, јер високе вредности америчких технолошких акција и забринутост због великих улагања у развој вештачке интелигенције подстичу инвеститоре да капитал преусмеравају ка другим регионима, истовремено смањујући своју и даље високу изложеност америчким акцијама. Углавном позитивна сезона приноса пружила је додатни подстицај за европске акције, док структура тржишта такође помаже услед страхова од поремећаја у раду АИ. Током 2026. године сектори старе економије, попут основних ресурса, енергетике, телекомуникација и комуналних услуга надмашили су очекивања, остваривши двоцифрене приносе од чак 25%, што је око три и по пута више од раста индекса.¹⁵

¹² "EU's six biggest economies push for single markets watchdog". Интернет: <https://www.ft.com/content/cd69d82a-d2cd-44b0-8dea-d73472325a8c?syn-25a6b1a6=1>, 12. 3. 2026.

¹³ "Europe's Capital Markets Are Making a Great Leap Forward". Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-02-26/europe-capital-markets-are-making-a-great-leap-forward-against-america?srnd=homepage-europe>, 26. 2. 2026.

¹⁴ "Benchmark Indices. STOXX Europe 600". Интернет: <https://stoxx.com/index/sxxp/?factsheet=true>, 20. 4. 2026.

¹⁵ "European Stocks Hit Longest Monthly Winning Streak Since 2013". Интернет: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2026-02-27/european-stocks-eye-longest-monthly-winning-streak-since-2013?srnd=homepage-europe>, 27. 2. 2026.

4) ПРОБЛЕМ ЕВРОПСКОГ ЗАОСТАЈАЊА У ПРОДУКТИВНОСТИ

Поред успеха на берзама, европска привреда суочава се са изазовима структурне природе. Водеће европске компаније не само да заостају за својим америчким конкурентима, већ се временом то заостајање повећава.¹⁶ То важи за све секторе, али посебно за технологију. Док је продуктивност технолошких фирми које се котирају на америчкој берзи порасла за око 40% у последње две деценије, европске технолошке фирме нису виделе готово никакво побољшање. Најважније је јачање економске конкурентности саме ЕУ. Док су САД повећале реални БДП за скоро 25% између 2015. и 2024. године, ЕУ је расла тек 15%. Додатно, предвиђа се да ће ЕУ расти отприлике један процентни поен спорије од САД у 2026. години, и 0,6 процентних поена у 2027. години.¹⁷ Шта објашњава ове велике разлике? Један од разлога могао би бити тај што се америчке фирме једноставно више труде: утростручиле су своје трошкове за истраживање и развој на 12% прихода од продаје, што је три пута више од односа европских компанија који је последњих деценија стагнирао на просечно 4%. Будућност би изгледала светлија када би Европа могла да се нада да ће младе фирме са високим растом смањити дефицит иновација и продуктивности. Нажалост, ЕУ има мало таквих компанија, посебно у поређењу са САД, где млађе фирме чине далеко већи удео запослености. Другим речима, ЕУ има превише малих, старих и компанија са ниским растом. Око петине европских запослених ради у микрофирмама са десет или мање људи, што је отприлике двоструко више од америчке бројке. И док просечна европска фирма која послује 25 или више година запошљава око десет радника, упоредиве америчке компаније запошљавају 70. Други велики проблем су још увек фрагментирана потрошачка тржишта за робу и услуге у Европи.¹⁸ Ово је углавном последица дуготрајних унутрашњих баријера унутар јединственог тржишта – које ММФ процењује као еквивалентне царини од 44% на трговину робом унутар ЕУ и 110% на

¹⁶ "Europe's Productivity Weakness: Firm-Level Roots and Remedies". Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2025/02/14/europes-productivity-weakness-firm-level-roots-and-remedies-561771>, 14. 2. 2025.

¹⁷ "Global Economy: Steady amid Divergent Forces". Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2026/01/19/world-economic-outlook-update-january-2026>, 1. 2026.

¹⁸ "Europe's Integration Imperative". Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2025/06/europes-integration-imperative-alfred-kammer>, 6. 2025.

услуге.¹⁹ Али тржишта капитала и рада су такође крива, што додатно ограничава подстицаје компанија за ширење и њихове способности да то ураде. Европска финансијска тржишта којима доминирају банке фаворизују физички колатерал за своје кредите. Али младе компаније, посебно у технолошком сектору, обично имају мање физичке и више нематеријалне имовине, као што су патенти. Континенту су потребна тржишта капитала како би каналисао штедњу у дугорочна улагања великих размера у ризичне, али потенцијално револуционарне идеје.

Јаз у продуктивности у Европи не произилази из недостатка иновативних идеја. Она остаје важан инкубатор за иновације у фундаменталној науци и технологији, а њене компаније настављају да померају интелектуалне границе, посебно у областима попут фармацеутске индустрије и биоинжењеринга. Упркос томе, постоји забрињавајући тренд да иновативне европске фирме преносе своје таленте на динамичнија тржишта у друга подручја, при чему компаније које би у будућности могле постати глобалне напуштају ЕУ и селе се у САД брзином која је 120 пута бржа него обрнуто. Недостатак висококвалификованих радника је још један проблем. Ово одражава и високе препреке за прекограничну мобилност радне снаге и општи недостатак људског капитала потребног за иновативне секторе. Ситуација је погоршана старењем становништва многих земаља, што би могло отежати проналажење нових идеја које стварају младе и брзорастуће фирме. Следствено, Европи је потребан већи раст и већа отпорност. Потпуно интегрисана економија може да обезбеди оба ова услова.

Најперспективнија идеја за ЕУ јесте да огромно европско тржиште учини широко доступним „стартаповима“ и иновативним компанијама нудећи им тзв. „28. режим“ – јединствени сет европских прописа које фирме могу да прихвате ако их њихов национални систем кочи. То би олакшало раст компанија у најдинамичнијим деловима економије: софтверу и АИ. Такође, ЕК је 18. марта 2026. представила своју верзију ове идеје, названу *EU Inc*. Иако ствара европски регистар за фирме, компаније су и даље регистроване у држави чланици и регулисане законима исте. То значи да је административна, судска или нотарска контрола потребна за свако формирање и измену оснивачког акта, чувајући оно што нови режим хоће да заобиђе. У том смислу, било би неопходно успоставити јединствени правни оквир у коме компанија може да послује широм континента (једна

¹⁹ “Europe’s Integration Imperative”. Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2025/06/europes-integration-imperative-alfred-kammer>, 6. 2025.

регистрација, један сет правила запошљавања за прекогранична запошљавања, једна пореска пријава на додату вредност, један поступак за несолвентност, ако компанија пропадне и један режим ако оснивачи желе да продају и „изађу“, заједничка пореска основица за добит предузећа, и друго). Овај предлог нуди и две могућности. Прво, режим акцијских опција на нивоу ЕУ, са заједничким стандардима које све земље морају поштовати. Друго, поједностављену процедуру несолвентности за „стартапове“. Нажалост, први предлог суочава се са жестокиим отпором синдиката који се плаше „ерозије пореске основице“ (кроз избегавање пореза на добит предузећа) и „регулаторне куповине“. А други пати од ограничења као што је примена само на фирме са мање од 100 запослених. Брзорастућа фирма која пређе тај праг – тип фирме којој је највероватније потребна прекогранична заштита од несолвентности како би привукла инвестиције – искључена је. Континент нема мањак „стартапова“ – оно што му недостаје јесте способност да их прошири у велике и динамичне компаније. Важну реформу, која би такође повећала конкуретност европских у односу на кинеске корпорације, представља и тзв. „28. режим“ који би третирао ЕУ као једно тржиште за регистрацију компанија и радну снагу, окончавајући мозаик од 27 различитих националних правила која се виде као препрека за привлачење капитала и прекограничне активности. Све наведено наглашава хитну потребу за завршетком агенде јединственог тржишта. Здраве макроекономске политике, укључујући обезбеђивање стабилности цена како би се инвеститорима пружила сигурност и решавање изазова у потрошњи без нарушавања фискалне одрживости, неопходни су услови. Државе чланице ЕУ морају појачати реформе у кључним областима јединственог тржишта. Смањење унутрашњих трговинских баријера у робама, а посебно у услугама, мора бити приоритет. То би подстакло фирме да се баве истраживањем и развојем и другим високоризичним, високопрофитним инвестицијама. Једна од референтних студија показује да би ЕУ могла да повећа свој БДП за 7% ако би смањила унутрашње баријере за трговину робом и мултинационалну производњу за 10%.²⁰ Ове напоре мора пратити напредак ка интегрисаном тржишту капитала, односно унији штедње и инвестиција. Кључне реформе – укључујући преиспитивање

²⁰ “Industrial policy in the EU: Working together to get it right”. Интернет: <https://cepr.org/voxeu/columns/industrial-policy-eu-working-together-get-it-right>, 10. 3. 2026; “Industrial policy in the EU: Working together to get it right”. Интернет: <https://cepr.org/voxeu/columns/industrial-policy-eu-working-together-get-it-right>, 10. 3. 2025.

пруденцијалног режима за осигураваче и хармонизацију надзора тржишта капитала – могле би да каналишу значајне уштеде ЕУ у преко потребно капитално финансирање за све компаније. ЕУ свакако има довољно расположиве штедње за финансирање већих инвестиција и раста продуктивности. Са око 15% БДП-а стопа штедње домаћинства у ЕУ је око три пута већа од америчке. Па ипак, Американци су 2022. године уложили 4,60 долара у акције, инвестиционе фондове и пензионе или осигуравајуће фондове за сваки долар који су Европљани уложили у такву имовину. Основно питање је ограниченија способност ЕУ да усмери идеје и капитал у продуктивне сврхе унутар својих граница. Једноставно речено, фрагментирано унутрашње тржиште континента није успело да оствари велики раст прихода.

5) ВОДЕЋИ ИЗАЗОВИ И ОСТВАРЕНА ДОСТИГНУЋА ЕУ

Из извештаја о стању ЕУ (*EU Stocktaking Report*) данског тинк-тенка произилази да Европа прати напоре Европске комисије (ЕК) да постигне своје циљеве у централним областима политике. Што се тиче економске политике, чини се да је ЕК фаворизовала отпорност и стабилност у односу на продуктивност, односно да нове индустријске политике ЕК вероватно долазе на уштрб иновација и продуктивности.²¹ Постоји ограничен напредак у реформи јединственог тржишта и поред тога што то представља кључну политику за повећање продуктивности. Додатно, ЕК је повећала фокус на отпорност радећи на обезбеђивању приступа производним инпутима, као што су критичне сировине и фармацеутски састојци (где ће Кина ипак задржати предност у наредних неколико година). Коначно, постоји све већи притисак на јавне дугове, јер ће државна помоћ индустрији и нове иницијативе у оквиру одбрамбеног плана „Readiness 2030“ оптеретити националне буџете и интензивирати дужничко оптерећење широм ЕУ у време када је фискални оквир постао флексибилнији.²² Усред брзих геополитичких промена, недовољно пажње

²¹ Приступ ЕК се ослања на ублажавање правила државне помоћи, често ради заштите наслеђених индустрија, и ризикује да постане некоординисан и неефикасан у постизању заједничких европских циљева, са могућом фрагментацијом јединственог тржишта кроз трку за субвенције.

²² “The Commission favoured resilience and stability over productivity”. Интернет: <https://thinkeuropa.dk/en/brief/2026-01-the-commission-favoured-resilience-and-stability-over-productivity>, 7. 1. 2026.

посвећено је огромном броју инвестиционих пројеката у 2025. години – њих готово 900 – који симболизују европску енергетску и технолошку револуцију. Они су били финансирани од стране Европске инвестиционе банке, која користи гаранције буџета ЕУ за мобилизацију приватних инвестиција. Укупна улагања у енергетску транзицију ЕУ достигла су нови рекорд 2025. године, приближавајући се цифри од 400 милијарди евра. Током 2025. комбинована тржишна капитализација европских компанија за обновљиве изворе енергије порасла је за преко 50%, док су улагања у одбрану расла још брже (акције европских компанија за одбрану утростручиле су вредност у последње три године). У 2020. години нико није очекивао да ће европска биотехнолошка компанија бити пионир у развоју вакцине против Covid-19, нити да ће европски лидери покренути масовни програм опоравка финансиран заједничким дугом, а што је био неочекивани знак солидарности и јединства. Неопходно је више обострано корисних партнерстава и савеза како би се диверзификовали ланци снабдевања и отворила нова тржишта за робу и услуге из ЕУ. Након потписивања споразума о слободној трговини у јануару 2026. године са Јужним заједничким тржиштем у Латинској Америци (MERCOSUR) и Индијом (два тржишта која обухватају скоро две милијарде људи), припрема за потписивање партнерства са Аустралијом је свакако корак у том смеру. Ускоро се очекују уговори о слободној трговини са Тајландом, Малезијом и Филипинима, док је ажурирани споразум са Мексиком планиран за крај маја. У току је побољшавање уговора са Великом Британијом и Швајцарском, док се припрема споразум о слободној трговини са Азијско-пацифичким регионом. Поред уклањања трговинских баријера, њиме се олакшава приступ кључним сировинама и ојачава присуство ЕУ у једном од најдинамичнијих економских региона света. Канбера и Брисел такође теже да закључе партнерство у области безбедности и одбране.²³ Међутим, кључ раста остаје у економској сарадњи са Кином и САД. С тим у вези, упркос америчким царинама (и асиметричном споразуму у корист Вашингтона из 2025. године), робна трговина САД и ЕУ достигла је рекорд, а дефицит САД опао је тек 7% – што указује на дубоку трговинску међузависност два партнера. САД су извезле робу у вредности од 414 милијарди долара у ЕУ и увезле 633 милијарде долара, што је резултирало робним дефицитом од 219 милијарди долара

²³ "EU, Australia set to conclude trade talks early next week". Интернет: <https://www.politico.eu/article/eu-australia-trade-talks-ursula-von-der-leyen-anthony-albanese/>, 18. 3. 2026.

у 2025 – 7% нижим него 2024. Када се укључе услуге, где САД имају суфицит, дефицит САД је износио 150 милијарди долара (иако огроман, овај дефицит је четири пута нижи него трговински дефицит САД са Азијско-пацифичким подручјем). Са развојем нових глобалних економских аранжмана, везе између САД и Европе остају дубоке и обострано корисне, што имплицира да би *decoupling* био скуп за обе стране, посебно европску. На блиске тржишне везе указује и обим страних директних инвестиција (СДИ). Наиме, између 2009. и 2025. године Европа је чинила 56% америчких СДИ, идентично уделу Европе у глобалним СДИ у САД.²⁴ Из наведеног следи да ће ЕУ, поред САД, морати да води рачуна и о односима са највећим ривалом Вашингтона.

6) ТАЧКА СПОТИЦАЊА ЕУ: ОДНОСИ СА КИНОМ

Чини се да су за Брисел најкомпликованији односи са Пекингом. У контексту све заоштренијих односа са Кином и ЕУ је 2023. године донела своју стратегију о економској безбедности.²⁵ Наиме, Кина је са нето суфицита од 100 милијарди евра са Европом у 2014. дошла на око 300 милијарди евра у 2024. години, достигавши врхунац од око 400 милијарди евра у 2022. години. Дефицит ЕУ у размени са Кином није се битније променио током 2025. године. Наиме, док је робни извоз ЕУ у Кину изражен у доларима, благо смањен током 2025. (за 3,1%),²⁶ истовремено је дошло до маргиналног повећања робног увоза из те земље (за 1,9%).²⁷ У сваком случају, огроман дефицит ЕУ у трговини са азијским гигантом прети да уруши индустријску снагу Европе. Повезано с тим, у извештају тинк-тенка *European Union Institute for Security Studies* тврди се да ЕУ не би требало да избегава трговински рат са Кином ако жели да избегне

²⁴ “EU-US trade remains strong despite tariff pressure, study finds”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/16/eu-us-trade-remains-strong-despite-tariff-pressure-study-finds>, 16. 3. 2026.

²⁵ Душко Димитријевић, „Стратегија Европске уније о економској безбедности“, *Европско законодавство*, 2023, бр. 83, стр. 91–109.

²⁶ “European Union Exports to China”. Интернет: <https://tradingeconomics.com/european-union/exports/china#:~:text=European%20Union%20Exports%20to%20China%20was%20US%24220.23%20Billion,-%20was%20last%20updated%20on%20March%20of%202026>, 21. 4. 2026.

²⁷ “China’s Import-Export in 2025: Full-Year Data, Trends, and 2026 Outlook”. Интернет: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-import-export-2025/>, 30. 1. 2026.

деиндустријализацију.²⁸ Сматра се да је конфликт са Пекингом вероватно неизбежан и позива се Брисел да олакша примену Инструмента за борбу против принуде (АЦИ). Наводи се да је Кина наставила да користи зависност Европе од ретких земних елемената и чипова као оружје кроз контролу извоза. „ЕУ би требало да усвоји приступ „ескалације ради деескалације“, сличан оном који користе САД и Кина. Мора бити способна да употреби АЦИ као свој најјачи алат како би одбранила основне интересе. ЕУ не би требало да се плаши одмазде Пекинга, јер би цена и даље била нижа него да се не чини ништа. Привремени трговински рат са Кином био би болан, али би се исплатио ако би помогао у спречавању деиндустријализације ЕУ. Иако је Инструмент против присиле моћно оружје у економији, ЕУ се уздржала од његове употребе 2025. „Трговинска базака“ омогућава Бриселу да наметне мере као што су контрола извоза, ограничења лиценци и права интелектуалне својине или ограничења приступа јавним набавкама када земља која није чланица ЕУ врши економски притисак. Али процес његове активације је спор и политички крхак, и државе чланице га могу лако блокирати. Извештај позива на реформе које би омогућиле ЕК да привремено примењује алат током обавезне четворомесечне фазе истраге. Истичу се рањивости Кине: слаба домаћа тражња, зависност од тржишта ЕУ и ослањање на европску технологију и истраживање. Брисел би требало да искористи те слабе тачке одржавањем и стварањем „технолошких уских грла“, уз „циљану индустријску политику, у комбинацији са контролом извоза и скринингом инвестиција у иностранство“. Будући да САД не одустају од протекционистичке политике, Кина не може себи приуштити да изгуби приступ европском тржишту, јер би, ако то учини, брзо створила вишак капацитета у низу сектора (не само у производњи ЕВ). Ово даје значајан „левериџ“, који би Европска комисија могла да не искористи – ЕУ би требало да опонаша стратегију у којој је управо Кина пионир. Свет је у новом добу геоекономије, у којем се царине и контрола извоза рутински користе као инструменти притиска и Брисел више не може себи да приушти стратешка ограничења. Ако жели да има икакве шансе да се такмичи, мора да наметне праве услове за приступ Кине свом тржишту. Наиме, деценијама је Пекинг захтевао од страних фирми да улазе у заједничка предузећа са локалним компанијама како би приступиле

²⁸ “Europe shouldn’t fear trade war with China, EU agency says”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/09/europe-shouldnt-fear-trade-war-with-china-eu-agency-says>, 9. 3. 2026.

њеном тржишту, чиме би се олакшао трансфер технологије у Кину. Сада би Брисел требало да захтева од кинеских компанија које желе да продају високотехнолошке производе на њеном тржишту да формирају заједничка предузећа са локалним произвођачима. Поента је да би кинеске фирме морале да деле знање и пружају обуку својим европским партнерима.²⁹

У покушајима да одговори на „кинески изазов“, Европска комисија је 4. марта 2026. године представила дуго очекивани индустријски план и увела принцип „Европске преференције“, којим се фактички искључује Кина из европских јавних набавки и отежавају СДИ из те земље. Предлог морају да одобре Европски парламент и Савет ЕУ, који чине државе чланице. Потез долази након што је 200 хиљада европских радних места уништено у енергетски интензивним индустријама и аутомобилском сектору од 2024. године, са 600 хиљада губитака предвиђених у овој деценији само у производњи аутомобила, док Кина преплављује Европу извозом и док гради погоне који стварају минимално локално запошљавање. Представљени Закон о индустријском акцелератору ЕУ (ИАА) циља три стратешка сектора: чисте технологије, произвођаче аутомобила и енергетски интензивне индустрије попут алуминијума, челика и цемента. Уводе се прагови „Произведено у Европи“, укључујући захтев од 70% садржаја ЕУ за електрична возила (истина, са значајним изузецима за већину компоненти батерија), 25% за алуминијум и 25% за цемент.³⁰ Радна места би требало да буду креирана усмеравањем новца пореских обвезника у европску производњу, смањујући зависност и јачајући економску безбедност и суверенитет ЕУ. ЕК је предложила проширење статуса порекла из ЕУ на производе који долазе од трговинских партнера са споразумима о слободној трговини који примењују реципроцитет, посебно у уговорима о јавним набавкама. Биће размотрени производи пореклом из ЕУ који се производе у трећим земљама са којима ЕУ има одговарајуће уговоре, што искључује Кину и

²⁹ “Europe Is Squandering Its Leverage Over China”. Интернет: [https://www.project-syndicate.org/commentary/china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02?a_la=english&a_d=6995c22f1f443f7612999f27&a_m=&a_a=click&a_s=&a_p=homepage&a_li=china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02&a_pa=curated&a_ps=main-article-a2&a_ms=&a_r=](https://www.project-syndicate.org/commentary/china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02?a_la=english&a_d=6995c22f1f443f7612999f27&a_m=&a_a=click&a_s=&a_p=homepage&a_li=china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02&a_pa=curated&a_ps=main-article-a2&a_ms=&a_r=,), 18. 2. 2026.

³⁰ “Two-speed Europe’ and ‘Made in EU’ form core conclusions of leaders’ retreat”. Интернет: <https://euobserver.com/202873/two-speed-europe-and-made-in-eu-form-core-conclusions-of-leaders-retreat/>, 12. 2. 2026.

САД. Такође, биће проверено да ли су ове земље отворене на истој листи категорија технологија, чак и када је то потписано. Нови услови примењиваће се и на СДИ преко 100 милиона евра у батерије, електрична возила, соларне панеле и критичне сировине – опет, са фокусом на Кину, која у основи дође на парче европске земље, изгради своје фабрике, доведе хиљаде кинеских радника и сама води фабрику са мало локалне додате вредности. Будући да је ова ситуација неодржива, уведена су правила да ако инвеститор долази из земље која држи 40% глобалног тржишног удела у датом сектору, 50% радника мора бити из ЕУ. Примењиваће се и страно власништво испод 49%, заједничка улагања са европским ентитетима, трансфер технологије, 1% глобалног прихода компаније усмереног у истраживање и развој ЕУ и 30% производње обављене у ЕУ.³¹ Ипак, план за јачање конкурентности ЕУ је можда најважнија ствар коју Брисел може предузети. Повећање продуктивности и раста даће Европи довољну тежину да следи сопствене приоритете на глобалној сцени, омогућавајући јој да се супротстави Кини и САД – наоружавајући континент већим економским утицајем.³² Тим пре, јер је управо геоекономска рањивост довела до застоја и неорганизованог приступа Кини, што је можда највећи дугорочни спољноекономски изазов за Европу. Током протекле деценије, Кина је преокренула сценарио док се стално пењала на криву софистицираности у индустрији, са растом извоза и стагнирањем увоза.

7) УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: „МОЖЕ ЛИ ЕУ ДА ПРЕЖИВИ“?

Из претходно наведеног произилази закључак да Европа мора пронаћи нове изворе отпорности и изградити обновљена међународна партнерства како би осигурала успех. Кључно питање је: Како би државе широм континента требало да се позиционирају у деценијама које долазе? Суочена са Трамповом спољном политиком, унутрашњим кризама, од имиграције до економске стагнације, и slabим политичким вођством ЕУ се бори и са „шест Д“: деглобализацијом, демографијом, декарбонизацијом, дигитализацијом, одбраном и дугом. Тренутно су у оптицају многи концепти о додатној реформи ЕУ. Идеје бившег уредника *FT Europe* Дејвида Марша (*David Marsh*)

³¹ “EU slams door on China with ‘Made in Europe’ push”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/04/eu-slams-door-on-china-with-made-in-europe-push>, 4. 3. 2026.

³² “Can Europe Ever Thrive Again?”. Интернет: <https://foreignpolicy.com/2026/02/20/can-europe-survive-marsh-review-trump/>, 20. 2. 2026.

укључују поновно разматрање предлога Жака Делора (*Jacques Delors*) за Европу „концентричних кругова“; оживљавање партнерства ЕУ са Великом Британијом; јачање веза са САД; сарадњу и окруживање Кине истовремено; развој одрживог енергетског микса; веће улагање у одбрану; и решавање економских слабости ЕУ (које су наведене у извештају Марија Драгија). За све ово су потребне реформе којима се грађани држава чланица ЕУ, који уживају у добром квалитету живота, опирају.³³

Драгијев извештај о јачању економске и геополитичке конкурентности Европе довео је до низа повезаних напора за рушење унутрашњих баријера и заштиту сопствених економских интереса – од Компаса конкурентности ЕУ до иницијатива за економску безбедност и напретка у плану уније штедње и инвестиција за уједињење фрагментираних тржишта капитала у Европи.³⁴ Спровођење његових препорука – од стварања више паневропских компанија-шампиона до координисане индустријске политике и хармонизације закона о банкруту – било је изузетно споро. Наиме, од 383 препоруке само 11,2% је у потпуности испуњено. Чак и када се рачуна делимичан напредак, ЕУ је достигла само 31,4% Драгијеве агенде, док је остатак или „у току“ или нетакнут. Када су у питању сектори, у напретку су транспорт и критичне сировине – напредак је генерисан повећаном безбедношћу ланца снабдевања и транзицијом електричних возила. Енергетика и дигитализација заостају, успореност је последица политичких проблема при имплементацији, сложеним прописима и фрагментираним власништвом.³⁵ Индикативне су иницијативе председнице ЕЦБ-а, Кристин Лагард (*Christine Lagarde*), о томе шта ЕУ мора да уради да би управљала ширим структурним променама у глобалном поретку. Према њеном мишљењу, потребан је снажнији регулаторни оквир за јединствено тржиште, као и већа финансијска подршка инвестицијама у иновације. Успех захтева решавање проблема фрагментације тржишта дуж националних линија и покретање европске сигурне имовине (*safe asset*) ради успостављања сталног централног фискалног капацитета. Она

³³ “Can Europe Survive? – where there’s a will, there’s a way”. Интернет: <https://www.ft.com/content/199c94fe-f958-4dc4-8e1a-8dbbb9ae6416?syn-25a6b1a6=1>, 25. 11. 2025.

³⁴ “The Draghi report on EU competitiveness”. Интернет: https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/draghi-report_en, 9. 9. 2024.

³⁵ “Draghi Observatory & Implementation Index: Only 1 in 10 Measures Implemented”. Интернет: <https://thinkpic.eu/draghi-observatory-implementation-index-only-1-in-10-measures-implemented/>, 4. 9. 2025.

наводи да се не сме подлећи уверењу да је дигитално и заостајање у АИ укоренењено и непоправљиво. У свету којим све више управља „гола моћ“, ЕУ мора да ојача сопствене ланце вредности испуњавањем три критеријума. Прво, ланци вредности који подржавају стратешку аутономију требало би да се третирају као есенцијална имовина која припада европској контроли. Друго, Европа мора да идентификује стратешке чворове есенцијалних ланаца вредности који се могу вратити унутар граница ЕУ. И треће, Европа не сме дозволити себи да постане зависна од једног монополског добављача стратешки важних компоненти у производњи. Ови циљеви захтевају повећање тежине евра као међународне валуте. Да би ојачала еврo и смањила своју међународну рањивост, ЕУ мора да заврши своју унију тржишта капитала, ојача свој заједнички буџет и покрене европску сигурну имовину. Повезано с тим, недавно је најављено да ће ЕЦБ понудити ликвидност евра монетарним властима трећих страна, чиме ће се трансформисати у пуноправну централну банку способну да преузме глобалне одговорности. ЕУ не сме само да смањи свој иновативни јаз у односу на САД и Кину, већ то мора учинити на начин који постиже равнотежу између ефикасности, правичности и одрживости, што није мали подвиг и не може се постићи типичним моделом конвергенције.³⁶

Када је реч о стварању европских одбрамбених капацитета, новац није главно питање. Од 2022. европски војни издаци су се повећали запањујућих 50%, а нови циљ НАТО-а од 3,5% БДП-а за војне буџете ће, теоретски, повећати европске издатке за стотине милијарди годишње до 2035. године, ако се одржи политичка воља за веће издатке. Проблем остаје начин на који Европа започиње сопствено наоружавање. Трошење се и даље одвија углавном расподељено међу конкурентским националним шампионима, са само маргиналним напретком у погледу заједничких платформи и планирања које ће генерисати обим. Процењује се да је 36% европских одбрамбених уговора отишло на америчко оружје од 2022. године.³⁷ Ако је Европа озбиљна у вези са одбрамбеном спремношћу, мора да троши на нивоу ЕУ на заједничке системе и платформе унутар Европе,

³⁶ “Europe’s “Limited Responsibility” Model Must Go”. Интернет: <https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-limited-responsibility-model-must-go-by-marco-buti-et-al-2026-03>, 9. 3. 2026.

³⁷ “Europe is going on a huge military spending spree”. Интернет: <https://www.economist.com/europe/2025/12/01/europe-is-going-on-a-huge-military-spending-spreed>, 1. 12. 2025.

потенцијално користећи заједничко финансирање ЕУ, уместо да се ослања на националне буџете. Повећање годишњих европских одбрамбених издатака са 2% на 3,5% БДП-а могло би да повећа БДП за 0,9% до 1,5% годишње, према Килском институту,³⁸ а свако повећање одбрамбених издатака од 1% БДП-а може повећати дугорочну продуктивност за 0,25% (под условом да ЕУ не троши преко фрагментираног пејзажа преклапајућих националних програма). И поред одређених намера, ЕУ и даље не постиже резултате тамо где је то најважније за раст и суверенитет: супранационалне компаније, заједничке набавке код средстава за одбрану, јединствена енергетска тржишта или снажну унију тржишта капитала. Ова ситуација оставља само једну алтернативу, која постаје све неизбежнија, „коалицију вољних“. Док би ЕУ наставила да надгледа и спроводи мере за јединствено тржиште, мала група држава чланица може ићи даље – изван замке једногласности. За почетак, ако се могу договорити о правом наднационалном облику компаније, хармонизованом опорезивању акцијских опција, несметаном запошљавању преко граница и јединственом оквиру за инсолвентност, те земље ће привући фирме и таленте које остатак континента не може задржати. Без стварања овог водећег пакета, назире се будућност у којој су реформе блокиране на сваком кораку – што би резултирало континентом који не може да прошири сопствене компаније, покрене сопствену индустрију или наоружа сопствену одбрану. Државе чланице које су спремне да делују требало би да то учине, а остале их могу следити када буду спремне.³⁹ Упркос свим проблемима, замах ЕУ је видљив у бројним областима, са одлучношћу Брисела да искористи своју снагу – снагу потцењене светске суперсиле. С тим у вези, ако постоји једна кључна поука са управо завршене Минхенске безбедносне конференције, то је порука поверења и сигурности у Европи. Иако је ЕУ већ технолошка, трговинска и индустријска сила, она је можда другачија врста суперсиле, с обзиром на степен у којем даје приоритет вредностима, правилима и мултилатерализму у односу на пуку моћ.⁴⁰

³⁸ “Guns and Growth: The Economic Consequences of Surging Defense Spending”. Интернет: <https://www.kielinstitut.de/publications/news/guns-and-growth-the-economic-consequences-of-surging-defense-spending/>, 14. 2. 2025.

³⁹ “Europe’s choice: Grow, or become a vassal”. Интернет: <https://www.economist.com/by-invitation/2026/03/24/europes-choice-grow-or-become-a-vassal>, 24. 3. 2026.

⁴⁰ “Superpower Europe”. Интернет: <https://www.project-syndicate.org/commentary/european-energy-defense-trade-investment-strategically-aligned-by-nadia-cavino-2026-02>, 19. 2. 2026.

8) ИЗВОРИ

- “Benchmark Indices. STOXX Europe 600”. Интернет: <https://stox.com/index/sxxp/?factsheet=true>, 20. 4. 2026.
- “Can Europe Ever Thrive Again?”. Интернет: <https://foreignpolicy.com/2026/02/20/can-europe-survive-marsh-review-trump/>, 20. 2. 2026.
- “Can Europe Survive? – where there’s a will, there’s a way”. Интернет: <https://www.ft.com/content/199c94fe-f958-4dc4-8e1a-8dbbb9ae6416?syn-25a6b1a6=1>, 25. 11. 2025.
- “Can Europe survive? Lessons from a fractured continent”. Интернет: <https://www.omfif.org/2025/09/can-europe-survive-lessons-from-a-fractured-continent/>, 22. 9. 2025.
- “Cap and Trade Works in Europe. Don’t Screw It Up”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-03-06/michael-bloomberg-europe-s-cap-and-trade-is-worth-keeping?srnd=homepage-europe>, 6. 3. 2026.
- “China’s Import-Export in 2025: Full-Year Data, Trends, and 2026 Outlook”. Интернет: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-import-export-2025/>, 30. 1. 2026.
- Душко Димитријевић, „Ка праведнијем светском економском поретку – од идеје до реализације“, Јелена Перовић Вујачић (ур.), *Међународни правни односи и правда: зборник радова 36. сусрета Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић, Копаоник, 13–17. децембар 2023: међународна научна конференција*, Копаоничка школа природног права – Слободан Перовић, Београд, 2023, стр. 391–415.
- Душко Димитријевић, „Стратегија Европске уније о економској безбедности“, *Европско законодавство*, 2023, бр. 83, стр. 91–109.
- “Draghi Observatory & Implementation Index: Only 1 in 10 Measures Implemented”. Интернет: <https://thinkpic.eu/draghi-observatory-implementation-index-only-1-in-10-measures-implemented/>, 4. 9. 2025.
- “Enrico Letta – Much more than a market (April 2024)”. Интернет: <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>, 4. 2024.
- “EU not ‘lagging’ US in AI-productivity gains, Lagarde tells MEPs”. Интернет: <https://euobserver.com/204736/eu-not-lagging-us-in-ai-productivity-gains-lagarde-tells-meps/>, 26. 2. 2026.

- “EU slams door on China with ‘Made in Europe’ push”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/04/eu-slams-door-on-china-with-made-in-europe-push>, 4. 3. 2026.
- “EU, Australia set to conclude trade talks early next week”. Интернет: <https://www.politico.eu/article/eu-australia-trade-talks-ursula-von-der-leyn-anthony-albanese/>, 18. 3. 2026.
- “EU’s six biggest economies push for single markets watchdog”. Интернет: <https://www.ft.com/content/cd69d82a-d2cd-44b0-8dea-d73472325a8c?syn-25a6b1a6=1>, 12. 3. 2026.
- “Europe Is Decoupling From U.S. Tech”. Интернет: <https://foreignpolicy.com/2026/02/27/europe-technology-digital-sovereignty-eu-decoupling-us/>, 27. 2. 2026.
- “Europe is going on a huge military spending spree”. Интернет: <https://www.economist.com/europe/2025/12/01/europe-is-going-on-a-huge-military-spending-sprees>, 1. 12. 2025.
- “Europe Is Squandering Its Leverage Over China”. Интернет: https://www.project-syndicate.org/commentary/china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02?a_la=english&a_d=6995c22f1f443f7612999f27&a_m=&a_a=click&a_s=&a_p=homepage&a_li=china-access-to-eu-market-is-undermining-german-competitiveness-by-dalia-marin-2026-02&a_pa=curated&a_ps=main-article-a2&a_ms=&a_r=, 18. 2. 2026.
- “Europe shouldn’t fear trade war with China, EU agency says”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/09/europe-shouldnt-fear-trade-war-with-china-eu-agency-says>, 9. 3. 2026.
- “Europe’s “Limited Responsibility” Model Must Go”. Интернет: <https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-limited-responsibility-model-must-go-by-marco-buti-et-al-2026-03>, 9. 3. 2026.
- “Europe’s Capital Markets Are Making a Great Leap Forward”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-02-26/europe-capital-markets-are-making-a-great-leap-forward-against-america?srnd=homepage-europe>, 26. 2. 2026.
- “Europe’s choice: Grow, or become a vassal”. Интернет: <https://www.economist.com/by-invitation/2026/03/24/europes-choice-grow-or-become-a-vassal>, 24. 3. 2026.

- “Europe’s Integration Imperative”. Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2025/06/europes-integration-imperative-alfred-kammer>, 6. 2025.
- “Europe’s Productivity Weakness: Firm-Level Roots and Remedies”. Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2025/02/14/europes-productivity-weakness-firm-level-roots-and-remedies-561771>, 14. 2. 2025.
- “European Stocks Hit Longest Monthly Winning Streak Since 2013”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2026-02-27/european-stocks-eye-longest-monthly-winning-streak-since-2013?srnd=homepage-europe>, 27. 2. 2026.
- “European Union Exports to China”. Интернет: <https://tradingeconomics.com/european-union/exports/china#:~:text=European%20Union%20Exports%20to%20China%20was%20US%24220.23%20Billion,-%20was%20last%20updated%20on%20March%20of%202026>, 21. 4. 2026.
- “EU-US trade remains strong despite tariff pressure, study finds”. Интернет: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/16/eu-us-trade-remains-strong-despite-tariff-pressure-study-finds>, 16. 3. 2026.
- “Global Economy: Steady amid Divergent Forces”. Интернет: <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2026/01/19/world-economic-outlook-update-january-2026>, 1. 2026.
- “Guns and Growth: The Economic Consequences of Surging Defense Spending”. Интернет: <https://www.kielinstitut.de/publications/news/guns-and-growth-the-economic-consequences-of-surging-defense-spending/>, 14. 2. 2025.
- “Industrial policy in the EU: Working together to get it right”. Интернет: <https://cepr.org/voxeu/columns/industrial-policy-eu-working-together-get-it-right>, 10. 3. 2025.
- “It’s the Perfect Moment for the EU to Issue a Joint Bond”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2026-03-06/germany-debt-is-signaling-a-perfect-moment-to-issue-a-joint-eu-bond?srnd=homepage-europe>, 6. 3. 2026.
- “Superpower Europe”. Интернет: <https://www.project-syndicate.org/commentary/european-energy-defense-trade-investment-strategically-aligned-by-nadia-calvino-2026-02>, 19. 2. 2026.

- “The Commission favoured resilience and stability over productivity”. Интернет: <https://thinkeuropa.dk/en/brief/2026-01-the-commission-favoured-resilience-and-stability-over-productivity>, 7. 1. 2026.
- “The Draghi report on EU competitiveness”. Интернет: https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/draghi-report_en, 9. 9. 2024.
- “Two-speed Europe’ and ‘Made in EU’ form core conclusions of leaders’ retreat”. Интернет: <https://euobserver.com/202873/two-speed-europe-and-made-in-eu-form-core-conclusions-of-leaders-retreat/>, 12. 2. 2026.
- “This Is What an Unraveling European Union Looks Like”. Интернет: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2026-02-27/will-the-eu-collapse-trump-le-pen-and-ukraine-raise-the-stakes>, 26. 2. 2026.
- “Industrial policy in the EU: Working together to get it right”. Интернет: <https://cepr.org/voxeu/columns/industrial-policy-eu-working-together-get-it-right>, 10. 3. 2026.

9) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Све извеснија поларизација на глобалном нивоу имаће импликације и на Србију. Имајући у виду успоравање и замор у проширењу ЕУ од 2013. године, а сада и поновно покретање процеса европских интеграција након почетка рата у Украјини 2022. године, нове реформе могу утицати на начин приступања Србије ЕУ. С тим у вези, искуство земаља источне и централне Европе које су ушле у ЕУ показало је да је интеграција поспешила привредни напредак. У погледу додатних реформи, продубљивање финансијске уније и њено коначно заокруживање могу имати велику важност за Републику Србију. И поред бројних ограничења, јасно је да је ЕУ најзначајнији оквир у коме је неопходно да делује Србија и земље Западног Балкана. Иницијатива председника Србије Александра Вучића и албанског премијера Едија Раме о приступу јединственом тржишу и шенгенском простору без права вета у доношењу одлука ЕУ, покушај је поспешивања интеграција. Економски и политички положај Србије детерминисан је и односима ЕУ са другим партнерима, посебно између европских земаља (ЕУ и УК) и САД под председништвом Доналда Трампа, а имајући у виду европску зависност од америчких софистицираних технологија. Србија, међутим, представља веома мало тржиште које не може својим деловањем да утиче на глобалне токове. Ипак, српски потенцијали у обновљивим изворима енергије остају још увек недовољно искоришћени и постоји могућност даљег повезивања посебно

у енергетском сектору и у сектору чистих технологија (зелене транзиције), што поред постојећих природних ресурса може бити од кључне користи за домаћи привредни развој. Комплексни односи ЕУ и НР Кине имаће ефекте и на Србију. Огроман дефицит ЕУ у трговини са Кином, као и покушаји спутавања кинеске конкуренције, могу се одразити и на велике и веома значајне кинеске СДИ у Србији. Посебно се то односи на железару у Смедереву и рударски басен у Бору. Интензивирање економског сукоба ЕУ и Кине додатно би довело до компликоване позиције Србије, којој је НР Кина значајан економски, али и политички партнер. У контексту тог сукоба, нове мере које подразумевају европску преференцију могле би бити од користи за српску индустрију која је део европских ланаца снабдевања. Ипак, даље реформе само би имале посредан утицај, будући да Србија није чланица Евразоне, нити заједничког тржишта ЕУ. Међутим, посредни утицаји (уз повећавање конкурентности ЕУ и њено економско јачање), могли би имати позитивне ефекте и на суседство, јачајући привредне потенцијале земаља кандидата за приступање ЕУ.

REPOSITIONING THE EUROPEAN UNION IN NEW GEOPOLITICAL CONDITIONS

Goran NIKOLIĆ, Jelena ZVEZDANOVIĆ LOBANOVA,
Petar S. ĆURČIĆ*

Abstract: Trade conflicts with the United States (US) and China have accelerated the need for greater self-sufficiency in key sectors of the European Union (EU). The new Industrial Acceleration Act, adopted by the European Commission in March 2026, will determine whether the “Made in EU” industrial policy can facilitate cooperation with trading partners while avoiding protectionist traps, particularly in relations with China. The aim is to support production in the EU. Partners covered by free trade agreements, as well as signatories of the WTO General Agreement on Government Procurement, would be allowed to

* Institute of European Studies, Belgrade. E-mail: goranvnikolic@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9312-2194>; Institute of Social Sciences, Belgrade. E-mail: jzvezdanovic@idn.org.rs. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3159-3331>; Institute for European Studies, E-mail: petar.pero.curcic@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1392-4427>

participate in EU member states' public procurement. Reducing risky dependence on Washington is closely linked to efforts to open new market access opportunities for the EU. While there are more than 40 EU trade agreements with partners, many others are in the pipeline, with the two most important ones—with the Southern Common Market in Latin America (MERCOSUR) and India—having been signed in January this year. These agreements send a strong geopolitical signal that the participating countries want to trade and cooperate under predictable and rules-based conditions. The EU and its economic partners have an opportunity to lead the world towards a new multilateralism. Ideally, countries should devise new rules on subsidies and economic security while deepening cooperation on rare earth elements and critical raw materials within the framework of the World Trade Organisation (WTO) or based on plurilateral arrangements, thereby increasing resilience in global supply chains. To remain a reliable partner, the EU must remain open. The new industrial policy aimed at strengthening the competitiveness of European industry, accelerating the green transition, and facilitating foreign investment should be more flexible with regard to numerous administrative requirements and the desire for full reciprocity in public procurement.

Keywords: trade policy, EU, free trade agreements, US, China.